

Afsnit I. Jødedommen - hvad, hvem og hvorfor

1. Hvad forstås ved jødedom?

Der gives der ikke noget entydigt svar på spørgsmålet om, hvad jødedom er. Nogle vil således hævde at jødedom er en religion, andre at det er en nation, en kultur, en historie eller en race. Virkeligheden er måske, at jødedommen er flere af disse ting og ingen af dem alene.

Religionen

Jødedommen er den religion der etablerede sig på den første erkendelse af at der kun er én Gud: Abrahams, Isaks og Jakobs Gud.

“Hør, Oh Israel! Herren, vor Gud, Herren er een” (5.Mos.6,4)

Jødedommen er religionshistoriens første monoteistiske religion og den blev moderreligionen til de to andre monoteistiske religioner, kristendom og islam, som begge springer ud af jødedommen og forstår sig selv som henholdsvis jødedommens fuldbyrdelse og jødedommens afløser. Begge disse religioner bekender sig også til Abrahams, Isaks og Jakobs Gud, - dog i en noget anden form.

“ Har vi ikke alle en og samme Fader, er det ikke en og samme Gud, som har skabt os?” (Mal.2,10)

Kristendom og islam kaldes religionshistorisk for verdensreligioner, idet de begge er missionerende og har som mål at gøre hele menneskeheden til henholdsvis muslimer eller kristne.

Jødedommen, derimod, er ikke missionerende og har - bortset fra en kort periode i klassisk tid - aldrig været det. I modsætning til de to andre religioner, baserer jødedommen sig ikke på en frelser eller en profet, men på forståelsen af at være Guds Udvalgte Folk. Dette forhold kan uden tvivl have spillet en rolle for hvorfor jødedommen ikke er missionerende.

Selvom over halvdelen af folket lever spredt ud i diasporahen som religiøse minoritetsgrupper, må man sige at jødedommen er en lokalitetsreligion, idet religionen er uløseligt forbundet til Eretz Israel, landet Gud gav folket og især til Jerusalem, den hellige stad, hvorfra Guds lys skal stråle ud og gribe hele menneskeheden.

Alligevel kan jødedommen siges at være - om ikke en verdensreligion - så i hvert fald en universel religion. Jødedommens Gud er altings skaber og altings opretholder og Guds vilje med skaberværket er netop jødedommens opgave: *Gudsrigets indtræffen - verdensomspændende og for hele menneskeheden.* Jødedommen er ikke, som ofte hævdet, en eksklusiv religion i sin forståelse af Gud og skaberværk. Jødedommens opgave er *at tjene Gud igennem det at tjene menneskeheden ved at hjælpe alle mennesker til - ikke at blive jøder - men at blive Guds-troende og opfylde Guds vilje med skaberværket. Israel er udvalgt til at være Guds redskab i forhold til menneskeheden og skaberværket.*

Således er er jødedommens mål ikke jødedommen eksklusivt eller jøderne i sig selv, men forholdet mellem Gud og menneskehed.

“I skal være hellige for mig, for jeg, Herren, er hellig, og jeg har udskilt jer fra folkene for at tilhøre mig.”

(3.Mos.20,26)

At jødedommen ser hele menneskeheden som Guds folkeslag og som målet for Guds kærlighed bliver klart fra starten af Biblen, hvor Genesis netop er beretningen om skabelsen af alverden og hele menneskeheden. I den *Noachide Pagt* indgår Gud en pagt med hele menneskeheden:

“Se, jeg opretter min Pagt med eder og eders Efterkommere
efter eder og med hvert levende væsen....” (1.Mos.9,9)

Først med Abrahams erkendelse af at “ Herren vor Gud, Herren er een” begynder den jødiske religion og det jødiske folks historie.

Historien

Jødedommen er ikke kun en religion, men også en historie. Folket, landet Israel og det historiske forhold mellem folket og Gud er de mest centrale religiøse kategorier. Den jødiske Bibel, TaNaKh, er således beretningen om det jødiske folk, dets forhold til Gud, velsignelse og straf, lidelse, landflygtighed og frelse. Det er historien om udvælgelsen til at modtage Guds åbenbarede vilje i Torah'en, søge indsigt i den og værne om den i modgang og medgang.

Jødedom er et skæbnesfællesskab i tilhørsforholdet til det udvalgte folk.

Et folk

At være jøde kan siges at være en *etnisk* bestemmelse, idet en jøde er et menneske der er født af en jødisk moder, - eller der er konverteret til jødedommen og igennem sit følgelige erklærede skæbnesfællesskab med resten af folket er blevet del af folket. Skønt alle jøder traditionelt ser sig som medlemmer af det jødiske folk, kan man ikke sige at jødedommen er en nationalitetsbetegnelse. Jøder har, siden Babylon-eksilet, levet såvel i Israel som udenfor det jødisk hjemland og fra Bar Kocbah opstanden (130-135) frem til 1948 har det jødiske folk reelt været uden et hjemland.

Dette har medført at jøder altid har haft en form for dobbel nationalitetsfølelse, dels som national dansker, tysker osv., dels som medlem af det jødiske folk. Det er således ikke ualmindeligt for mange jøder i dag at have dobbelt statsborgerskab: et nationalt fædrelandsstatsborgerskab, samt et Israelsk.

En race

Det er vigtigt at understrege, at det jødiske folk ikke er en race, men et et folk, der har sin oprindelse blandt en stor gruppe semittisk talende folkeslag i Mellemøsten. Tanken om jødedommen som *en race* udsprang af den nazistiske raceteori, der var et pseudo-videnskabeligt forsøg på at dokumentere den ‘Ariske Race’ som andre ‘racer’ eller folkeslag overlegen.

Det jødiske folk består i dag af mennesker med vidt forskellig nationalitet, farve og ansigtstræk. Der er brune jøder fra Indien og Yemen, gule jøder fra Kai-FunGudu, sorte jøder fra Etiopien, - hvide, rødhårede og blåøjede jøder fra Irland og - det store mysterium: en gruppe indianske jøder fra Mexico. Når mange hævder at kunne identificere jøder på udseendet, er det en myte, der - som regel ubevidst - skyldes dels den nazistiske raceteoretiske propaganda, dels den kristne antisemitiske ikonografi.

En etik

Jødedommen kan endelig siges at være en etik. Det at leve som jøde er at leve Loven ud i sit daglige liv. Jødedom er udlevelse af Guds vilje, som den er åbenbaret i Torah, udlagt af profeterne og kommenteret og gjort tidssvarende i Talmud.

Som den vestlige verdens filosofi's vugge er anbragt i det græsk-hellenistiske rum, således må dens etiks vugge anbringes i jødedommen - nærmere betegnet under Exodus og på Sinai bjerg. Her gav Gud sin Lov, den første objektive etik, sammenfattet i De Ti Bud, også kaldet Den Lille Lov. Troen på og kærligheden til Gud udtrykkes gennem overholdelse og udlevelse af Loven og kærlighed til næsten.

Som Rabbi Hillel den Ældre (1. Årh. BCE) udtrykte det, da en hedning bad ham definere jødedommen stående på ét ben:

“Min søn, elsk din næste som dig selv. Dette er lovens tekst; alt andet er kommentar. Gå du hen og studér den.”

Jødedommen er altså et folk i et skæbnefællesskab, udvalgt af Gud til en opgave. Den er folkets historie og dets udlevelse af Guds vilje mod det endemål at opfylde Guds vilje med skaberværket og menneskeheden.

I jødedommen findes ingen ypperstepræst, intet teokrati, der opstiller trosartikler eller dogmer. De ortodokse, konservative og reformerte grupper har alle hver deres tanker om hvad jødedom er og ofte er de uenige.

Alligevel er der concensus omkring de helt grundliggende principper: Maimonides 13 principper, der accepteres af alle. For alle er jødedommens ærinde at skabe mulighed for Gudsrigets indtræffen og for alle er jødedommen mere end noget andet en livsanskuelse - en udlevelse af livet under Guds Lov.

2. Hvem er jøde?

Det er lige så vanskeligt at give et entydigt svar på ‘hvem der er jøde’, som det var at give et på hvad jødedom er. Ifølge traditionen som i dag fremstår som rabbinsk lov, *Halacha*, er jødedommen *matrilineær*, idet den er jøde, der er født af en jødisk moder, - eller som er konverteret til jødedommen i overensstemmelse med Halacha. Det er vigtigt at påpege, at definitionen af hvem der er jøde alene er defineret i Talmud og af rabbinere og ikke kan bekræftes i Torah, idet Gud ikke på noget tidspunkt bestemmer det at være jøde, men alene understreger hvem der ikke må optages i Israels menighed, altså i folket:

*“Ingen, med knuste testikler eller med afskåret lem
må komme i Herrens forsamling.*

*Ingen, der er født i kraft af et forbudt forhold, må
komme i Herrens forsamling; end ikke deres efter-
kommere i tiende generation må nogen sinde
komme i Herrens forsamling.*

*Ingen ammonit og ingen moavit må komme i
Herrens forsamling; end ikke deres efterkommere
i tiende generation må nogen sinde komme i
Herrens forsamling, fordi de ikke kom jer i møde*

*med mad og med vand på vejen, da I drog ud af
Ægypten....” (5.Mos. 23,2-5)*

Denne tradition medfører imidlertid nogle problemer og er i skrivende stund under heftig debat, især i Israel.

Ifølge traditionen vil et barn født med en jødisk far, uagtet at det er opdraget i jødedom og uagtet at det selv er troende, ikke være jøde. Barnet må - for at blive set som medlem af folket, for at komme under “*Law of Return*”¹ og for at kunne gifte sig med en jødisk kvinde gennemgå en konvertering.

Efter *Holocausten* oplevede mange jøder, der havde overlevet Hitlers udryddelseslejre og forfølgelser - fordi de ifølge den nazistiske raceteori var halv-, kvart- ja helt op til toogtredivtedele jøder - at de ikke var jøder og ikke kunne leve i Israel som jøder. De kunne altså med andre ord nok dø som jøder, men ikke leve som jøder. De, for hvem jødedommen var blevet en påtvungen skæbne og som efterfølgende valgte at leve denne skæbne ud, måtte derfor gennemgå en konvertering.

I dagens Israel er debatten omkring hvem der er jøde heftig. Således har det Israelske rabbinat store problemer med at acceptere de hjemvendende etiopiske Falasha-jøder, som ægte jøder. Man har derfor udviklet et særligt konverteringsprogram for disse jøder, der - formentlig siden Tempelens ødelæggelse - har levet afskåret fra *mainstream jødedom* og derfor ikke har udviklet sig i overensstemmelse med rabbinsk judaisme, dvs. med Talmuds udlægninger og kommentarer. Et underligt paradoks for en gruppe jøder, hvis længsel gennem tæt på 2000 år har rettet sig mod Zion og en hjemvenden til det land, som også de blev lovet af Herren.

Også andre problemstillinger udfordrer definitionen af ‘hvem der er jøde’.

Kan man være ateist og og benægte Guds eksistens - og samtidigt være jøde? - Ja det kan man faktisk. Således var en stor del af de zionistiske jøder, der startede genetableringen af det jødiske folk i Eretz Israel faktisk socialistiske, sekulære jøder. De var alene jøder som resultat af deres fødsel og det heraf stammende skæbnesfællesskab med det jødiske folk.

En jøde i dag kan forklare sit jødiske tilhørsforhold på mange forskellige måder: Nogle er jøder fordi de er troende og udlever jødedommen, andre fordi de lever efter jødisk kultur, moral eller livsfilosofi - uden egentlig at tro, andre igen fordi de er født til det og må leve i en verden, der ikke vil se dem som andet end jøder. For alle disse gælder det imidlertid, at deres jødiske identitet er et fødselsspørgsmål.

Også for konverterede jøder rejser der sig nogle problemer. Således vil langt de fleste konverterede være troende og de vil være Herren særdeles velbehagelige, idet de selv frit har valgt jødedommen og skæbnesfællesskabet med det jødiske folk. Imidlertid er der også en del, typisk unge kvinder, der vælger at konvertere til jødedommen for at kunne gifte sig med en jøde. Denne type konvertering er en praktisk foranstaltning og kan give de pågældende store problemer, idet skæbnesfællesskabet da ikke vil være en gave, men et åg.

Også internt i jødedommen, er der en voldsom diskussion omkring hvem der er en ‘rigtig’ jøde. Således mener de ultra-ortodokse ikke at en ateist eller endog en reformeret jøde er en ‘rigtig jøde’, - og mange er modstandere af enhver form for konvertering.

I princippet er et menneske, der er født jøde, altid jøde, -også hvis vedkommende taber troen eller måske konverterer til en anden tro. Sin moders barn vil man altid være. Rabbineren og menigheden vil søge at få vedkommende tilbage gennem diskussioner og ved at holde døren åben. Hos de ultra-ortodokse er sagen imidlertid ofte anderledes. Således er det ikke ualmindeligt at en fader, hvis barn har forladt troen, erklærer barnet for dødt, fremsiger

¹ Israelsk lov der giver alle verdens jøder ret til at returnere til Det Hellige Land, Eretz Israel

*kaddish*² for barnet i synagogen og sønderriver sit tøj som tegn på sorg. Det er således en alvorlig sag, der kan medføre total udstødelse, hvis et barn fra et ultra-ortodokst miljø taber troen eller konverterer.

Som det ses, er definitionen af hvem der er jøde overordentlig problematisk. Måske kunne man sige at "*en jøde er den der tror på Abrahams, Isaks og Jakobs Gud, giver sig ind under Loven og udlever jødedommen og som indgår i det jødiske folks skæbnefællesskab*"?

3. Jødedommen - en monistisk religion

De fleste religioner er monistiske i deres natur og således også jødedommen. Faktisk er der kun få religioner, der i deres natur er dualistiske: de gamle persiske, de græsk-hellenistiske og kristendom.

Kristendommen så historisk alt som delt i 2:

- Mennesket som bestående af 2 dele: den smukke og guddommelige sjæl og kroppen som det syndige, jordiske, sjælens onde fængsel.
- Himmelen som det smukke, guddommelige, hvor Gud hersker og jorden som det onde, syndige fængsel hvor Djævelen hersker.
- Livet som sådant sås som syndigt og ondt, en forbandelse og Guds straf og efterlivet (for de frelste) som det eneste smukke og rene, i Himlen hos Gud Fader.
- Også jordelivet blev delt op i 2: det profane som beherskedes af Statsmagten og det sakrale, som beherskedes af Kirken - på Guds vegne.

Dette dualistiske syn har gennem tiderne kastes den kristne ud i svære eksistentielle konflikter. I perioder har selve glæden ved livet, sang, dans, ja selv det ægteskabelige samvær i kærlighed og nydelse været fordømt som syndigt. Den kristne har således måttet se sine naturlige Gud-givne drifter og sin glæde ved sit daglige liv fordømt som syndfuld. Den kristne måtte finde sig i en religion, der så selve livet som Guds straf, - et liv under arvesynden, uagtet troen på at den gennem sonofferet var sonet. Selv kristendommens grundlægger, apostelen Paulus, fandt sig i denne livsfjendske konflikt:

"Jeg forstår ikke mine handlinger. Det jeg vil, det gør jeg ikke, Det jeg hader, det gør jeg." (Romerbrevet 7,15)

Jødedommen, derimod, er i sin natur monistisk.

Monismen i jødedommen udtrykkes netop i selve definitionen af hvad jødedom er: *opfyldelse af Pagten med Gud igennem et liv udlevet under Loven.*

Den jødiske liturgi er ikke noget der foregår specielt i kulten, - Tempel eller synagoge. *Livet er - i sig selv - liturgien.* Således transcenderer Guds vilje, som den er åbenbaret i Loven, hele den troendes liv. Intet i livet er profant - alt, ned til den mindste detalje i hverdagslivet, er sakralt. At leve jødisk er at leve liturgisk - at gøre sit liv til en Guds-tjeneste. Liturgien udtrykkes i 'måden man soignerer sig på', 'maden man spiser', 'hvornår man arbejder', '

² Kaddish- bønner for de døde

hvordan man studerer og opdrager sine børn’, ‘lever i sin familie’, ‘hvordan man klæder sig’ osv. osv.

Alle den troendes handlinger, små som store, er sakrale, som selve livet er sakralt. For den troende eksisterer der ikke en profan sfære.

Dette monistiske syn udspringer af forståelsen af folket som udvalgt og dermed helliggjort af Gud, hvorfor også folkets livsform og livsforståelse er helliggjort, dvs. indviet til Gud.

Det betyder imidlertid ikke, at der ikke i jødedommen er en struktureret liturgi. Således skriver Dr Fernando Joannes meget klart om denne:

“ Den jødiske liturgis vigtigste og væsentligste mål er helligholdelse af tiden, gennem tidsforløbets og livets store milepæles skræle karakter. Familie- og samfundslivet, der centrerer om synagogen, er, så at sige, skanderet som en verselinje året igennem, fra uge til uge og fra fest til fest. Tidens helligholdelse sker ved anvendelse af hukommelsen, ved at erindre sig de store begivenheder i Israels historie. I virkeligheden bliver de “handlinge”, Gud har udført for Sit folk, ikke blot betragtet som historiske vidnesbyrd om vigtige begivenheder, der dog kun har fundet sted i fortiden; tværtimod blive de betragtet som gaver, der genopleves i hele deres egentlige styrke, hver gang samfundet ‘erindrer sig’ dem, og som man ustandselig må vende sin opmærksomhed mod i nutidens mere øjeblikkelige virkelighed.”³

Denne ‘erindrings-liturgi’ tjener til at gøre jødedommen og folkets forhold til Gud tidsløst og minde folket om Guds til alle tider nærvær. Enhver jøde ‘eksisterer’ ikke blot i sin egen tid, men også i folkets historiske tid, idet han gennem erindringen forstår sig selv som værende udvandret fra Ægypten. Således får han en klar forståelse af at også han er en del af folket, er udvalgt, er lagt ind under Loven og har Guds bevågenhed. Guds handlen med folket er ikke forhistorisk, men til alle tider jødedommen immanent.

I jødisk forståelse er mennesket ét, skabt som det er i den éne Guds billede.

Jødedommen beskæftiger sig ikke med teologiske spekulationer omkring det hinsides, Himmel, eller Helvede, men alene med det dennesidige - livet på jorden. Livet er Guds gave til mennesket og ikke som i kristendommen underlagt arvesynden som en Guds straf for syndefaldet. Tanken om arvesynd er jødedommen aldeles fremmed. I jødisk forståelse er alene Gud konge og herre over folket. Skønt man i jødedommen har haft ledere i form af dommere og konger, har disse været forstået som udvalgte af Gud og set som hans salvede. Deres styre har således været sakralt og under Loven.

Når dette er sagt, må man alligevel sige at jødedommen har udviklet sig fra den oprindelige, absolutte monisme, - over en påtvungen dualisme - til vore dages relative dualisme. Centrale historiske begivenheder i jødedommen har gennem tiderne tvunget folket til at leve under et ikke-jødisk regime og dermed under ikke-jødisk lov. Således deportationen af en stor del af det jødiske folk til Babylon, (ca. 598 - 520 BCE), den græske besættelse af Israel (ca. 330 - 162 BCE) og den romerske besættelse af Judæa (ca. 64 BCE - 135). Dog lykkedes det altid jøderne igennem disse perioder at opnå en form for autonomi, der gjorde det muligt at udleve jødedommen monistisk, idet kun den national- politiske og en begrænset del af den juridiske magt faldt uden for Loven.

Først i diasporahen i kristenheden blev der sat så alvorlige grænser for jødisk religionsudøvelse, at man kan sige, at jødedommen blev tvunget ud i at acceptere en dualisme, med en skarp grænse mellem det religiøse liv og det verdslige. I diasporahen blev

³ Dr. Fernando Joannes: Kort og godt om jødedommen.

jødedommen tvunget ind under kristen livsform og lov, og udlevelsen af et jødiske liv blev henlagt til hjemmet og synagogen.

I moderne tid må man sige at dualismen har fundet en vis indpas. I Israel har man således en verdslig statsmagt. Dog er der en lang række religiøse grupper, der som politiske partier sikrer at lovene - så vidt muligt - falder ind under Loven og i hvert fald ikke er i alvorlig strid med denne. Dette betyder imidlertid at der foregår en kontinuerlig indre kamp i Israelsk politik mellem et religiøst syn på landet og et sekulært. Forklaringen på denne situation skal søges i foregående kapitels diskussion af definitionen på hvem der er jøde - nemlig den, der er født jøde,- uagtet om vedkommende er troende eller ej.

Alligevel må man sige at den troende jøde - også i vore dage - meget bevidst søger at leve sit liv liturgisk og det Israelske parlament, *Knesset*, søger da også at skabe et lovsystem, der tilgodeser et religiøst jødisk liv og som endvidere tager højde for de store grupper af muslimer og kristne, der lever i Israel - såvel som de mange religiøse minoriteter der har fundet et asyl i landet.

4. Jødedom - en monoteistisk religion

Jødedommen er en monoteistisk religion og dette udtrykkes i religionens eneste egentlige dogme, det første vers af Shema-bønnen, der har karakter af trosbekendelse:

Hør, Israel! Herren, vor Gud, Herren er een”. (5.Mos. 6,4)

Denne trosbekendelse er søjlen i den troendes liv, hvorpå alt andet hviler. Den indleder og afslutter den troendes dag, såvel som hans liv. Det er den første bøn den unge jøde lærer at fremsige og det er enhver troende jødes håb at kunne dø med den på sine læber.

I jødisk forståelse er der og kan der kun være én Gud, han er udelelig og optræder ikke i faste manifestationer, som f.eks. i den kristne tre-enigheds-lære. Gud er den uskabte skaber og den ubevægelige bevæger - altings begyndelse og afslutning. Det monoteistiske slås klart fast i åbenbaringen:

*Da talte Gud alle disse ord og sagde:
Jeg er Herren, din Gud, som har ført dig ud af Ægyptens land
af trældommens hus.
Du må ikke have andre Guder for mit åsyn.” (2.Mos.20,1-3)*

Og for at slå fast at der ikke er andre guder og at der altså er tale om ren monoteisme siges det i Salmerne:

“ ...:alle folkeslagenes guder er intetheder, Herren er Himlens skaber” (Sl.96,5)

Den monoteistiske tanke peger videre hen på, at Israels Gud er hele menneskehedsens Gud og altså ikke en stammegud, eller et enkelt folks Gud. Tanken udtrykkes dels i Skabelsesberetningen, hvor det første menneske ikke er jøde, men - menneske, dels i den Noachide Pagt hvor Gud indgår en pagt med Noah og gennem ham med hele menneskeheden:

*“ Se, jeg vil oprette en pagt med jer og med jeres efterkommere efter
jer.
Med alle levende væsener, som er med jer, såvel fugle som kvæg og*

alle jordens vilde dyr, af alle slags, der gik ud af arken, alt levende på jorden. (1.Mos. 9,9-10)

Citatet dokumenterer klart forståelsen af Gud som altings skaber, samt at Gud ikke blot er Israels Gud, men hele menneskeheds Gud. Skønt jødedommen, på det tidspunkt hvor teksten nedfældedes, var den eneste monoteistiske religion, var det universelle og monoteistiske i Guds væsen klart og det bekræftes da også mange gange Biblen igennem, som f.eks. her hos Amos:

" Er I mig ej som Æthiopiens børn, israelitter, lyder det fra Herren; har jeg ikke ført Israel op fra Ægyptens land, filisterne fra Kaftor, Aram fra Kir..." Amos. 9,7

I jødedommen er der en nøje sammenhæng mellem forståelsen af 'Gud som én' og 'menneskeheden som én'. Den iboende universalisme bygger på, at ikke det enkelte menneske, men menneskeheden er skabt i Guds billede - og som én.

Andreas Simonsen formulerer det meget præcist:

*"De andre folkeslag er her sidestillet med Israel som værende under Guds omsorg. Mærk også, at Jobs bog, juvelen i Det gamle Testamente, handler om en mand, der ikke var israelit; Job hørte hjemme i landet Uz (sydøst for Det døde Hav). Denne universalisme (tro på Gud som hele verdens) vidner jo om fuldbåren monoteisme."*⁴

Tanken om guds énhed betyder også at Han ikke kan have en modstander, en konkurrent, en mage eller for den sags skyld en søn. Tanken om at Gud skulle have avlet en søn er i jødisk forståelse en absurditet.

Der findes ikke andre supra-naturelle magter end Herren, og hvad der udgår fra Ham; heraf følger også, at der ikke kan være en Satan - en ondskabens magt. Det betyder, at alt udgår fra Herren, det gode såvel som det onde, lykke og ulykke, glæde og sorg - vel at mærke som vi mennesker forstår det.

Således forstås Gud som den absolutte oprindelse, idet alle modsætninger udgår alene fra Ham. Han er retfærdig, men også nådig og barmhjertig. Han er menneskenes dommer, men også deres frelser:

" ...der er ingen uden mig, Herren er jeg, ellers ingen, lysets ophav og mørkets skaber, velfærds kilde og ulykkes skaber. Jeg er Herren der virker alt." (Esajas 45, 6-7)

Traditionelt ses Abraham som den, der først erkender Gud og gennem sin pagt med Ham grundlægger jødedommen; men om han erkender Gud som én - altså monoteistisk - er tvivlsomt. Egentlig er der ingen steder i Biblen hvor noget sådant antydes.

Faktisk er det først ved Åbenbaringen i Sinai, at det gøres klart - som beskrevet i Shema bønnen - at Gud er én.

Det er også her at Gud for første gang åbenbarer sit hellige navn: - "Ehieh asher ehieh" : "JEG ER DEN JEG ER".⁵ Navnet er så helligt, at det ikke må udtales og hver gang man i en

⁴ Andreas Simonsen: Grundtanker i jødedommen

⁵ Omkring oversættelsen af Guds navn, skal det bemærkes at Bent Melchior, i sin Torah oversættelse, ikke oversætter navnet, men udlægger det som "den uafhængige og uforanderlige".

oplæsning kommer til navnet, - som i sin korte form er JHVH [Jehovah],- læser man i stedet [Adonai], som betyder ‘Herre’ eller [haShem], som betyder ‘Navnet’.

Herrens hellige navn udsiger også noget om Hans monoteistiske væsen. Det old-hebræiske sprog er således indrettet at man ikke kan bruge præsensformen af “at være”. Det er altså ikke muligt i sproget at sige ‘ jeg er’. at Herrens navn så netop er JEG ER DEN JEG ER understreger, at kun Herren *er* - alt andet er nemlig i sin vorden eller i sin aftagen. Skaberværket er i konstant dynamisk udvikling og kun skaberen, der står uden for sit skaberværk, kan reelt siges ‘ at være’. Heri understreges også Herrens énhed og evighed.

5. Fra polyteisme til monoteisme

Skønt jødedommen blev den første monoteistiske religion, var det ikke noget der skete på en gang med Abrahams erkendelse af Gud, ved Guds Åbenbaring af sig selv som een på Sinai bjerg, eller i Moses’ afskedstale. Udviklingen fra polyteisme til monoteisme var en proces, der tog tæt ved 1000 år.

Mange vil sikkert protestere, idet Abraham omkring det 17. århundrede BCE bekendte sig til Gud og Moses allerede omkring det 13. århundrede BCE modtog Guds Lov og hans erklæring om at Han alene er Herren. Alligevel er det først i efter-eksilsk tid, at folket helt og aldeles kan hævdes at have lagt ethvert frafald og tilbedelse af afguder bag sig.

Selvom beretningerne i Genesis om patriarkerne Abraham, Isak og Jakob må siges at være af mytisk karakter, er der alligevel en historisk kerne i dem. Mange forskere i dag mener faktisk, at der i det 18.-17. århundrede foregik en mindre folkevandring af nomadiske stammer fra Kaldæa og at der bag Abrahamsfiguren skjulte sig en stærk, karismatisk og profetisk leder, der formåede at samle disse stammer og føre dem til ‘den frugtbare halvmåne’. På samme måde kan beretningen om Jakob og hans tolv sønner, der siden bliver stamfædre til Israels tolv stammer, ses som forklaringen på sammensmeltningen af den række semitiske stammer, der under Exodus trængte ind i og erobrede store dele af Kanaan i deres fælles Gud, Jahves navn. I jødisk forståelse, hvilket også underbygges af såvel en række tekstreferencer til Israels folk i Egypten og enkelte billedfund, er Exodus en historisk begivenhed og beretningerne om patriarkerne er - uagtet den literære iklædning - beretninger om Guds handlen med folket.

Skønt Moses og folket medbragte forestillinger om en fader- og skabergud, og et fuldt udarbejdet lovsystem, der repræsenterede Guds vilje og folkets livsgrundlag, opstod der ikke straks fra dette tidspunkt en monoteisme, som den vi kender i dag.

Da israelitterne (hebræerne)⁶ trængte ind i Kanaan, var polyteismen den kendte religionsform. Hvert folk havde sine guder og respekterede at andre havde deres. Den monoteistiske tro som Moses bragte med sig var intet mindre end en revolution i religiøs tænkning - og den blev ikke hilst velkommen af de andre folkeslag i området. Ikke alene troede Israelitterne på én Gud, men også på en særlig pagt mellem dem selv og Gud, og på en - for tiden - meget abstrakt, moralsk lov, der forpligtede folket langt ud over den traditionelle, pragmatiske og magiske dyrkelse af guder i frugtbarhedskultene. Oven i dette hævdede folket, at deres Gud ikke alene var deres Gud, men Gud over hele verden og at de andres guder var ‘intetheder’ og alligevel forpligtede Gud sig specielt overfor dette folk.

⁶ I denne bog benyttes for nemheds skyld termerne jøde og israelit. Termen hebræer bruges i Biblen om Abraham og de folk, der kom til Kanaan med ham (1. Mos.14,13) og senere skiftevis med israelit.

Den polyteistiske gudeverden, der mødte de indtrængende isrealittiske kvægholdere, baserede sig på agerbrug og bykultur og var i forhold til den indtrængende kultur højt udviklet. Vi ved forholdsvis lidt om dette gude-pantheon, idet vi kun har få tekster om den - nemlig Ugarit - teksterne fra den nord-syriske havneby - ved Ras Shamra. Hvad vi ved er imidlertid, at der var en højgud, El (ordet El betyder blot Gud og blev overtaget af isrealitterne i dets flertalsform *’Elohim’* og af muslimerne i formen *Allah*). Denne højgud var imidlertid ikke særlig vigtig i kulten. Det var derimod de to frugtbarhedsguder, Astarte og Ba’al, der skulle vise sig at øve en vis tiltrækning på isrealitterne.

Påvirket af de kanaanæiske kulturer skiftede isrealitterne hurtigt fra deres halvnomadiske kvæghold til agerbrug og en del slog sig ned som handlende og håndværkere i byerne. Dette skifte til agerbrug udløste et behov for en frugtbarhedskult. - Man kan tænke sig at de Israelske agerbrugere, i konkurrence med de rutinerede kanaanæiske, har set hvorledes alt kunne vokse på disse Ba’al- tilbederes marker og vingårde og naturligt for tiden har knyttet dette mere succesfulde agerbrug sammen med deres frugtbarhedskult. Det betød at nok holdt isrealitterne fast ved deres fader-gud, Jahve, men samtidigt forfaldt de til dyrkelse af Astarte og især Ba’al.

I krisetider og under profeternes religiøse samfundsrevselse vendte isrealitterne sig til Herren, men i fredsperioderne var der - især blandt landbefolkningen - en tendens til afgudsdyrkeri.

I perioden fra Exodus og frem til kong Josias religiøse reform i 622 BCE var isrealitterne hverken polyteistiske eller rent monoteistiske, men praktiserede en form for *monolatri*.

Andreas Simonsen kommenterer formen således:

“ Det er således muligt og vel også sandsynligt, at monoteismen i sit første stadium kun havde form af en monolatri, dvs. en religionsform, der på den ene side ikke afviser eksistensen af flere guder, men på den anden side insisterer på, at det pågældende folk kun må forholde sig een bestemt gud som sin - kun må dyrke een gud. (Betegnelsen “latri” er således dannet fra græsk latreía = tjeneste, dyrkelse). Formodentlig kan man spore en oprindelig monolatri i et udtryk som “ der må ikke være andre guder for dig end mig” (Ordret oversættelse af II Mos. 20,3)⁷

TaNaKh beretter igen og igen om folkets periodiske frafald og om at Gud følgelig vendte sig bort fra folket og sin Pagt og lod fjenderne besejre Israel. Fra første færd i Israel, dvs. i Dommerperioden (1200 -1000 BCE), var Ba’alsdyrkelsen et problem, som profeterne indædt bekæmpede.

*“Da gjorde Isrealitterne, hvad der var ondt i Herrens Øjne
og dyrkede Ba’alerne;
de forlod Herren, deres Fædres Gud, som havde ført dem
ud af Ægypten, og holdt sig til andre Guder, de omboende
Folks Guder, og tilbad dem og krænkede Herren.
De forlod Herren og dyrkede Ba’al og Astarte.”
(Dommer. 2, 11-13)*

Ikke kun folket forfaldt til afgudsdyrkelse, men også dets ledere som f.eks. Kong Akab, der i flg. citat revses af profeten Elias (ca. 900 BCE) - efter at han havde bebredt Elias, at Gud havde vendt sig fra sit folk:

⁷ Andreas Simonsen: Grundtanker i jødedommen

*“Da Akab fik Øje på Elias, sagde han til ham: ‘Er det dig, du, som bringer Ulykke over Israel!’
Men han svarede: ‘Det er ikke mig, der har bragt Ulykke over Israel, men dig og din Fades Hus, fordi I har forladt Herren og holder eder til Ba’alerne.’”
(1.Konge. 18, 17-18)*

Profet efter profet advarede mod afguderiet og især Hosea (ca 750 BCE) og Jeremias (ca 600-650 BCE) profeterede Herrens vrede over Israel.

Først med Kong Josiahs store religionsreform, hvor altre, der havde været brugt til afgudsdyrkelse blev omstyrtet over hele Israel og ofringer fra hellighøje blev forbudt, slog den rendyrkede monoteisme igennem. Siden holdt folket fast i trossætningen “*Hør, Israel, Herren vor gud er een*”. Så stærk var troen, at Israel rejste sig i raseri - selv mod tidens største imperier, hver gang disse søgte at introducere afguder i Israel og især i Templet.

I hellenistisk tid søgte således syrerkongen Antiochus 4. Epiphanes at introducere Ba'al Shamem,⁸ hvilket medførte at Makkabæerne rejste sig i 168 BCE og kastede den hellenistiske besættelsesmagt ud af Israel. Også romerne fik folkets vrede at føle, da Hadrian i 132 søgte at bygge en romersk by, Aelia Capitolina, på Jerusalems ruiner og indvie et tempel til den romerske gud, Jupiter. Anført af messias-prætendenten, Shimeon bar Kochbah (Stjernesønnen) og med støtte fra den store rabbiner, Rabbi Akiba rejste folket sig mod Rom. Opstanden blev den sidste nationale kamp for det gamle Israel og endte som en katastrofe. Israel blev slået i 135 og Judæa blev frataget sit nationale navn og i stedet af romerne givet den gamle, nationale fjendes navn, Filistæa - eller Palæstina. Dette blev Israels navn igennem de næste 2000 år i diasporaen.

6. Det Udvalgte Folk

Israels opfattelse af at være Guds udvalgte folk tager udgangspunkt i to trosforhold, ‘at gud er hele verdens skaber’ og ‘at han har gjort folket til sit ejendomsfolk, - pagtsfolket.’

I tre for jødedommen overordentlig centrale begivenheder udvælger Gud Israel til at være sit særlige ejendomsfolk: Dobbeltforjættelsen, Abrahampagten og Åbningen i Sinai.

Udvælgelsen udgår fra Guds pagt med folkets stamfader, Abram, i dobbeltforjættelsen hvor Abram får løfte om at et stort folk skal udgå fra ham og at han og hans efterkommere skal få landet, Israel, til eje:

*Herren sagde til Avram: for din egen skyld skal du gå fra dit land og fra dit fødested og fra din fars hus til det land, som jeg vil vise dig.
Og jeg vil gøre dig til et stort folk og velsigne dig og gøre dit navn stort, og du skal blive til velsignelse.(1. Mos. 12,1-2)*

og den følges op med Guds Pagt med Abraham:

Den dag sluttede Herren en pagt med Avram og sagde: Jeg vil give dine

⁸ Det skal bemærkes at termen Ba'al Shamem også brugtes om den græske gud Zeus.Olympios. I Dan. 9,27; 11,31; 12,11 omtales denne Ba'al som “*Ødelæggelsens vederstyggelighed*”.

*efterkommere dette land fra Ægyptens flod til den store flod, Eufrat.
(1.Mos. 15,18)*

og

*Og jeg vil opretholde min pagt mellem mig og dig og dine efterkommere
efter dig i generationer som en evig pagt, så at jeg skal være Gud for
dig og dine efterkommere efter dig.(1.Mos.17,7)*

Og Gud opfordrede Abraham til at omskære alle mandspersoner som et tegn på Guds pagt med Abraham. Dette er begrundelsen for den omskærelsestradition, der aldrig er blevet brudt i jødedommen. Selv ikke-troende jøder lader deres drengebørn omskære idet det ikke alene er pagtstegn, men også har udviklet sig som et tegn på tilhørsforhold til folket.

Gud bekræfter sin pagt med Israel i den anden store begivenhed, *Exodus*, idet han sender sin udvalgte profet, Moses, for at frelse folket fra slaveriet i Egypten. Ved dette indgreb i historien bekræfter Herren, at Hans pagt med Abraham er overført på Abrahams efterkommere som lovet.

Den tredje store begivenhed er Åbenbaringen på Sinai. Denne begivenhed er den enestående og bærende begivenhed i jødedommen. Ikke alene gentager Gud sin pagt med folket, men Han åbenbarer sit hellige navn og Han åbenbarer sin vilje med folket og med menneskeheden gennem sin Lov, Moseloven.

Gennem absolut overholdelse af Loven skal folket demonstrere at det er Guds ejendomsfolk, - pagtsfolket.

*Dersom I nu vil høre godt på mig og tage vare på min pagt, så skal I være
særlig dyrebare for mig blandt alle folkene, for mig tilhører hele jorden.
I skal være mig et rige af præster og et helligt folk! Disse er ordene, som
du skal tale til israelitterne. (2.Mos. 19,5-6)*

Exodus bliver hermed den egentlig start på jødedommen. Her defineres stammerne som Moses bragte ud af Egypten som ét folk, det udstyres med et livsgrundlag og en livsforståelse - Loven - og de gives et land for deres liturgiske liv under Loven, Israel.

Pagten er ikke kun Guds forsikring om sin særlige omsorg for folket, men også et krav om en ganske særlig lydighed og loyalitet overfor Gud og Loven.

*Kun eder kendes jeg ved blandt alle jordens slægter;
derfor vil jeg på eder hjem søge al eders brøde. (Amos 3,2)*

Der gives intetsteds en forklaring på hvorfor netop Israel bliver Herrens udvalgte - bortset fra at folket var Abrahams efterkommere. På dette tidspunkt var folket på sit historiske lavpunkt, et slavefolk på flugt gennem ørkenen med meget lidt andet end det håb Moses havde tændt. Herren begrunder det ikke, blot siger han:

*Det er ikke, fordi I er flere end andre folk, at Herren er blevet
tiltrukket af jer og har udvalgt jer, for I hører til de mindste af alle folk,
men det er på grund af Herrens kærlighed til jer, og fordi Han holder
den ed, som Han har aflagt for jeres fædre;....(5.Mos. 7,78)*

Man kunne forestille sig, at folket netop udvalgte for sin lidenhed. At dette uanselige folk har overlevet alle de store imperier, der har forfulgt det, en lidelsehistorie uden sidestykke og organiserede forsøg på etnocide og genocide, kan i jødisk forståelse kun tolkes som et vidnesbyrd om Guds særlige omsorg - Guds opfyldelse af sin pagt. I jødedommen er der ingen tvivl, - både lidelsehistorien og overlevelsen udgår fra Gud.

Ideen om Israel som Guds udvalgte folk er ikke et koncept, der dvæles ved eller tales særligt om i jødedommen. Maimonides medtog da heller ikke udvælgelsen i de 13 principper.

Ideen om udvælgelsen har imidlertid altid vakt stor harme og antagonisme hos andre religioner, især kristendom og - til dels - islam. Grunden til denne antagonisme skal formodentlig søges i to fænomener, dels den fejlagtig forståelse af at udvælgelsen sikrer jøderne en slags ‘frelse-garanti’, et universelt religiøst herredømme eller at den jødiske udvælgelse betød en udelukkelse af andre fra Guds kærlighed, - dels skal den søges i såvel kristendommens som Islams selvforståelse som værende Guds virkelige eller nye udvalgte folk.

Der ikke noget usædvanligt i disse syn, idet alle religioner per definition ser sig selv som de særligt udvalgte. Fænomenet kaldes *etnocentrisme*.

Kristendom har da også på alle måder søgt at overføre udvælgelsen på den kristne menighed. Således forstår de kristne nok jøderne som Guds historiske udvalgte folk, men de mener samtidigt at Gud for 2000 år siden oprettede en ny pagt - Det Ny Testamente - med de kristne, hvorved de kristne blev Guds nye udvalgte folk. Gennem det meste af kristendommens historie - såvel den katolske som den protestantiske - har det været et dogme, at kun de kristne kunne opnå Guds frelse, alle andre ville ende i helvede.

Man må sige at kristendommen med dette tankesæt demonstrerer en eksklusivitet, som ikke kendes i jødedommen, der har hele menneskeheden ‘frelse’ eller Gudstro som sin opgave.

I jødisk forståelse fremstår udvælgelsen noget anderledes. Udvælgelsen var en ærefuld, men belastende opgave. Således skulle *Israel være den levende Guds vidne til evig tid trods alle mulige prøvelser og lidelser. Folket skulle gennem den liturgiske udlevelse og realisering af Loven bane vej for virkeliggørelsen af Guds vilje med sit skaberværk - den messianske æra, Gudsriget. Endelig skal folket i Gudsriget være et ‘folk af præster’, dvs. det skal tjene menneskeheden som præster og med sin viden om Loven og Guds vilje hjælpe menneskeheden i forholdet til Gud. Velsignelsen og helliggørelsen i udvælgelsen retter sig i egentlig forstand ikke eksklusivt mod jøderne, men mod hele menneskeheden.*

Som det blev sagt til Abraham:

*Ved dig skal alle jordens slægter velsignes!
(1.Mos. 12,3)*

Tekster til afsnit I

Tekst 1.

Talmud om Guds enhed

Og Herren skal være konge over hele jorden. På hin dag skal Herren være een og Hans navn eet (Zak 14,9). Er han da ikke (allerede) nu een?1 R. Aha b. Hanina sagde2: Den kommende

Verden er ikke lig Denne Verden, (for) i Denne Verden siger man, (når man får) gode tidender: "Lovet være Han, der er god og virker godt", mens man ved dårlige tidender siger: "Lovet være den retfærdige dommer".³ Men i Den kommende Verden er Han i enhver henseende den, som er god og virker godt.⁴ "Og Hans navn skal være eet". Er det da ikke (allerede) nu eet? R. Nahman b. Isak sagde: "Den kommende Verden er ikke lig Denne Verden, (for) i Denne Verden skrives (Hans navn) JHWH, men læses Adonaj; i Den kommende Verden både skrives og udtales det imidlertid JHWH.⁶ (Babylonisk Talmud, traktat Pesahim 50 a.)

1. Denne tekst er et eksempel på, hvorledes læren om Guds enhed knyttes sammen med forventningen om det fremtidige herlighedsrige.
2. Han virkede i Palæstina omkring år 300
3. Ordret: Sandhedens dommer. Gennem disse lovsigelser giver jøden udtryk for, at han anerkender Gud som tilværelsens herre. Den sidstnævnte bruges især ved meddelelser om dødsfald.
4. Der er i Den kommende Verden ingen plads for ulykke og sorg og derfor heller ikke lejlighed til at anvende denne lovsigelse (jf. Å b 21,4).
5. Han virkede i Babylon i første halvdel af 4. årh.
6. Først da kan mennesket erkende, at Gud er een, ikke blot hvad Hans person angår, men også i sit væsen.
(Fra "Tekster til Jødedommen" udvalgt af Børge Salomonsen)

Tekst 2

Leo Baeck om Monoteisme

. ... yderligere ligger det nu i begrebet monoteisme, at der til een Gud kun kan svare een religion. Til den er alle mennesker kaldet, og derfor har den først opfyldt sin historiske funktion, når alle forenes i den ... Set under denne synsvinkel er skabelsen af verden identisk med skabelsen af menneskeheden: Gennem verdens enhed er menneskeheden blevet een. Den ene Gud, der frembragte Altet, har fra begyndelsen bestemt alle til een tilværelse. "Han som længst kaldte slægterne frem, jeg Herren, som er den første og end hos de sidste den samme" (Jes 41,4). Universets vidnesbyrd om dets oprindelse rummer samtidigt forjættelsen for fremtiden.

(Leo Baeck, Das Wesen des Judentums, s. 67)

1. Leo Baeck (1873-1956) var en af dette århundredes betydeligste rabbinere; idet han undlod at redde sig ved flugt, stod han som de tyske jødernes ubestridte leder under nazitidens umenneskelige kår. Forfølgelsen fra statsmagtens side satte for alvor ind med novemberpogromen i 1938 ("Die Kristallnacht"). Leo Baeck skrev i denne anledning et essay, der er citeret i uddrag i "Verdens store Religioner" ved Torben Christensen og Marcus Melchior, København 1957 s. 162.

(Fra "Tekster til Jødedommen" udvalgt af Børge Salomonsen)

Tekst 3

Hvem er jøde?

For lovgivningen var der emner, der også har optaget parlamentarikere i mange andre lande. Ethiske spørgsmål som abort, transplantationer og døds-kriterium er blevet diskuteret i Israel lige så heftigt som i andre lande. Det er måske værd at understrege, at der i disse spørgsmål ikke har været nogen problematik, der skilte jøder fra de muslimske og kristne mindretal. Det

mest diskuterede spørgsmål mellem religiøse og ikke-religiøse er da også et emne, der udelukkende har konsekvens for den jødiske del af befolkningen. Det er spørgsmålet: Hvem er jøde?

Den rabbiniske tradition, der i århundreder har været normgivende, fastsætter, at en jøde er en person, der er født af en jødisk mor - uanset hvem faderen er - eller som er konverteret til jødedommen. Denne definition passede ikke en mand, der var gift med en ikke-jødisk kvinde, og som i ægteskabet havde 2 børn. Han anlagde sag mod ministeriet, der havde nægtet at anerkende hans børn som jøder, idet han mente, at det var en diskrimination imod fædre. Sagen endte i Højesteret, og til alles overraskelse fik manden medhold, og hans børn blev indregistreret som jøder. Det medførte et ramaskrig, som igen medførte et lovforslag i Parlamentet, Knesset, hvad der selvfølgelig ikke kunne ændre Højesterets afgørelse, men det kunne hindre, at nye sager fik samme udgang. Lovforslaget fulgte ganske den nævnte rabbiniske tradition, og det blev vedtaget i stor enighed.

Men som så ofte før havde man glemt at tage misteltenen i ed. Konvertering til jødedommen beror i det store hele på den afgørelse, som træffes af den rabbiner, der behandler den pågældende sag, og rabbinere er som de fleste andre mennesker forskellige. De stiller forskellige krav til deres kandidater. I Israel har gejstligheden fået myndighed i forholdet til alle spørgsmål, der berører personlig status og for den jødiske gejstligheds vedkommende er den i et og alt repræsenteret gennem de ortodokse retninger. Selv om der også inden for disse retninger er forskellige holdninger, så er de stort set enige om at udelukke de mere liberale opfattelser, som findes mange steder, og som især i USA omfatter et flertal af menigheder. Det betyder i praksis, at de personer, der er optaget i jødedommen af rabbinere fra konservative og reformerte menigheder, ikke anerkendes som jøder af rabbinerne i Israel. Derimod er de statslige myndigheder ifølge en senere højesteretsdom forpligtet til at registrere de pågældende som jøder, for loven taler jo kun om, at der skal være foretaget en konvertering uanset hvilken rabbiner, der har forestået optagelsen.

For at undgå dette dilemma har religiøse partier gang på gang foreslået en lovændring, der klart skal tilkendegive, at der kræves en konvertering i overensstemmelse med den ortodokse praksis. I princippet er der stort flertal imod en sådan ændring. De religiøse partier udgør mellem 10 og 15% af Knesset, og selv om der også i andre partier er en vis forståelse for synspunktet, så er et flertal indstillet på, at den pluralisme, som Israel repræsenterer på de religiøse områder, også må være gældende for jøderne. Dertil kommer, at en lovændring kunne blive katastrofal for relationerne mellem Israel og et meget stort antal af de amerikanske jøder. Det ville svække Israel både moralsk og økonomisk.

Tidligere over-rabbiner, Bent Melchior beskriver diskussionerne i Israel om hvem der er jøde. (uddrag fra “ Landet” red. af Eva Ravn Møenbak)

Tekst 4

Rabbinisk lignelse om Guds kærlighed til den konverterede
Proselytter

Den Hellige, lovet være Han, elsker proselytterne. Hvormed kan forholdet sammenlignes? Med en konge, der havde småkvæg, som (om morgenen) gik ud på marken (for at græsse) og vendte hjem om aftenen. Således var den daglige rytme. (Men) en skønne dag blandede en gazelle sig med småkvæget: Han gik sammen med gederne og græssede med dem; hvad enten småkvæget var i folden eller på marken, var han hos det. (Hyrderne) sagde (derfor) til kongen: En bestemt gazelle har sluttet sig til småkvæget og græsser dagligt med det, hvad enten det er ude eller inde. Da kongen nu besøgtede engen, fattede han godhed for gazellen og forordnede, at man skulle sørge for, at den fik godt at æde; ingen måtte slå den; (tværtimod) skulle man passe på den. Og selv når den vendte hjem sammen med småkvæget, sagde han:

"Giv den (noget) at drikke!" Han var den (nemlig) meget hengiven. (Da) sagde (hyrderne) til ham: "Herre, du har aldrig så mange bukke, lam og geder, uden at du (dog) formaner os til at se (specielt) efter dem, men om denne gazelle giver du os dagligt befalinger!" Kongen svarede dem: "Det er småkvægets natur at græsse på marken om dagen og vende tilbage til folden om natten for at sove; det kan ikke være anderledes. Gazellerne holder (derimod) til i ørkenen og plejer ikke at komme menneskers bolig nær. Skal vi da ikke holde den det til gode, at den har forladt ørkenen og den vide steppe, hvor alle de frit levende dyr holder til, for at opholde sig på en avlsgård?" Kan vi (da) andet, end at holde proselytten det til gode, at han har forladt sin slægt, sit fædrenehus, sit eget og alverdens folk for at komme til os? Derfor (nærer Gud særlig) omsorg for dem, hvorfor Han råder Israel til at vogte sig for at tilføje dem mén, således som Skriften siger (det): "Derfor skal I elske den fremmede (thi I var selv fremmede i Ægypten)" (5 Mos 10,19) og (fremdeles): "Den fremmede må du ikke undertrykke (eller forulempe, thi I var selv fremmede i Ægypten)" (2 Mos 22,21).¹ (Numeri Rabba Naso VIII 2 til 5,6)

1. Den holdning over for proselytten, som denne lignelse giver udtryk for, er gennemgående typisk for jødedommen, selv om dens missionsvirksomhed af forskellige grunde aftog kendeligt i århundrederne efter Kr. Der er i lignelsen netop også tale om en proselyt, der selv kommer til jødedommen, ikke om en tilhænger hvervet af jøder (sml. Matt 23,15). Dog høres undertiden advarende stemmer blandt rabbinerne: Proselytter i mængde kunne blive en indre fare; desuden havde de ord for let at falde fra igen. Som praktisk hovedregel gælder, at man ingen optager, som har fordele deraf; hævdelsen af denne regel kan volde vanskeligheder ved overgang til jødedommen i forbindelse med ægteskabsindgåelse.

(Fra "Tekster til Jødedommen" af Børge Salomonsen)

Tekst 5

Midrash om hvordan Torah'en blev givet til Israel'

Folkeslagene og Torah

Da den Allestedsnærværende åbenbarede sig for at give Torah'en til

Israel, viste Han sig ikke kun for dem, men for alle nationerne. Først gik Han til Esaus sønner og sagde til dem: "Vil I tage imod Torah'en?" De spurgte, hvad der var skrevet i den. Gud sagde: "Du må ikke slå ihjel", og de svarede: "Universets Herre, det var vores stamfars natur at udgyde: blod." Det hedder jo: "Hænderne er Esaus hænder" (1. Mos.. 27,22), og derfor lovede hans far ham: "Du skal leve ved dit sværd (v. 40).

Så gik Han til Ammons og Moabs sønner og; sagde til dem: "Vil I tage imod Torah'en?" De spurgte, hvad der var skrevet i den. Han svarede: "I må ikke bryde ægteskabet." De sagde til Ham: " Universets Herre, dette folks eksistens stammer fra et ægteskabsbrud" (jf. 1.Mos.19,36- 38).

Så gik Han til Ismaels børn og sagde til dem: "Vil I tage imod Torah'en?" De spurgte, hvad der var skrevet i den. Han svarede: "I må ikke stjæle. " De svarede ham: "Universets Herre, vores stamfars liv afhæng af røveri. " Som det hedder: "Han vil blive en vild fyr, hvis hånd er mod alle". (1. Mos.16,12).

Der var ikke en eneste nation, Herren ikke gik til for at tilbyde Torah'en. Som det hedder: "Alle jordens konger skal takke dig, Herre, for de har hørt de ord, du talte" (Salme. 138,4). Endog de syv bud, som Noahs sønner havde taget imod, var de ude af stand til at holde.

Da Han kom til Israel sagde de: "Alt, hvad Herren har talt, vil vi gøre og adlyde" (2. Mos. 24,7).

Fra Midrash (Mek., Jitro, par 5).

Tekst 6

Guds enhed

Efter jødisk opfattelse er der kun den ene Gud, der også i den henseende er én, at han er udelelig. Enhver opdeling af Gud i principper - det gode og det onde for eksempel - er ujødisk. Alt, hvad vi erfarer og oplever, det gode såvel som det, vi mennesker er tilbøjelige til at kalde ondt, kommer fra Gud, som vi derfor skal prise og takke lige så vel for det, der er tungt at bære, som for glade og lykkelige tilskikkelser. Men også en opdeling i væsener eller enkelte funktioner, der tilsammen danner en enhed, er imod den jødiske tro. "Hør Israel Herren vor Gud, Herren er én" - disse Moses' ord i hans afskedstale til det israelitiske folk er jødedommens bærende trossætning, er derfor den daglige bekendelse på enhver jødes læber fra den spæde barndom og indtil oldingen lægger sit trætte hoved til evig hvile.

Fra Marcus Melchior, Den jødiske Tro, s. 15-16.

1: Citatet er fra Moses' afskedstale (5. Mos. 6,4), ordene indleder den daglige bøn, Shema-bønnen.

Tekst 7

Kongen og hans forlovede

'Jeg, jeg er eders trøster' (Es. 51.12). Rabbi Abba ben Kahana sagde i Rabbi Johanans navn: Det er som med en konge, der forlovede sig med en kvinde og udfærdigede en stor ægtepagt til hende. "Så og så meget giver jeg dig; så mange smykker, så mange rigdomme giver jeg dig." Så forlod han hende og rejste til et fjernt land ved havet og blev der i mange år; hendes ledsagere spottede hende og sagde til hende: "Hvor længe vil du sidde her? Tag dig en mand, mens du endnu er ung og stærk". Men hun gik hjem, tog pagten og læste den og følte sig trøstet. Lang tid efter kom kongen tilbage og sagde til hende: "Min datter, jeg undrer mig over, at du har ventet på mig i alle disse år." Hun sagde: "Min herre, hvis det ikke havde været for den store ægtepagt du skrev til mig, ville mine ledsagere for længst have fået mig til at opgive dig." På samme måde spotter folkeslagene i denne verden israelitterne og siger til dem: "Hvor længe vil I dø for jeres Gud og give jeres liv for ham og lade jer slagte for ham? Se hvor megen smerte han påfører jer, hvor megen foragt og lidelse. Kom med os og vi vil gøre jer til generaler og præfekter og guvernører." Så går israelitterne ind i deres synagoger og lærehuse, og de tager Lovbogen og de læser i den: 'Jeg vil vende mig til eder, jeg vil gøre eder frugtbare og mangfoldige, og jeg vil stadfæste min pagt med eder', og de føler sig trøstet. Når tidernes ende er kommet, vil Gud sige til israelitterne: "Mine sønner, jeg undrer mig over, at I har ventet på mig i alle disse år", og Israel vil sige: "Herre, hvis det ikke havde været for Lovbogen, som du skrev til os, ville folkeslagene for længe siden have fået os til at forlade dig." Som der står: 'Havde din lov ej været min lyst, da var jeg omkommet i min elende' (Sl. 119.92) og 'Det [Loven] lægger jeg mig på sinde, derfor vil jeg håbe' (Klag. 3.21).

Midrash (Pes. K. XIX, 239b)

Rabbi Abba ben Kahana og Rabbi Johanan: jødiske lærde fra Palæstina i det 3. århundrede

Tekst 8

Jødernes ansvar for ikke-jøderne

Der står 'Hvis I følger mine anordninger og holder mine bud og handler efter dem, vil jeg give eder den regn I behøver, til sin tid (3.Mos.26,3ff), men hvis ikke, vil jeg gøre eders himmel

som jern' (3. Mos.26,14 og 26,19). Således siger profeten: 'Det er på grund af jer, at himmelen holder sin dug tilbage' (Hag.1,10). Det er derfor jeres skyld, at ikke-jøderne lider. Joshua ben Levi sagde: Hvis blot ikke-jøderne vidste, at de kommer til at lide på grund af Israels synd, ville de udruste to hære for at forhindre hver israelit i at synde. Men ikke alene forhindrer de vantro ikke israelitterne i at synde, de ansporer dem faktisk til at opgive budene. Men hvis Israel undlader at synde, skal alle jordens folk velsignes. (1.Mos.26,4)
(*Midrash - Tanh.B. Bechukkotai, 55a*)

Tekst 9

Det Udvalgte Folk

Jødernes tro på at de er Det Udvalgte Folk har ofte fremprovokeret antagonisme fra ikke-jøder. I 1930erne da nazisterne var i begreb med at stramme løkken omkring halsen på de tyske jøder, bemærkede George Bernard Shaw ‘ at hvis nazisterne blot ville erkende hvor jødisk deres idé om arisk overlegenhed var, ville de droppe den øjeblikkelig’. I 1973, i efterdønningerne efter Yom Kippur Krigen, sagde Yakov Malik, Sovjets FN-ambassadør: “ Zionisterne har fremsat teorien om Det Udvalgte Folk, - en absurd ideologi. Det er religiøs racisme”. Faktisk er historiens mest skadelige, antisemitiske dokument, falskneriet der kendes under navnet, “ Zions Ældstes Protokoller”, baseret på påstanden om en international sammensværgelse af Det Udvalgte Folk med henblik på at regere hele verden.

I lyset af disse angreb er det ikke overraskende at der er jøder, der har ønsket at afskaffe troen på den jødiske udvælgelse. Den mest bemærkelsesværdige indsats i så henseende blev iværksat af Rabbi Mordechai Kaplan, grundlæggeren af den lille, men indflydelsesrige reformations-jødiske bevægelse. Kaplan advokerede at man opgav tanken om udvælgelsen af to grunde: for at imødegå påstande af den type Shaw havde fremsat, nemlig at Det Udvalgte Folk var model for racistiske ideologier og fordi det var imod moderne tænkning at se jøderne som et guddommeligt udvalgt folk.

Men gør det? Når alt kommer til alt, hvordan blev da ideen om den ene Gud kendt for verden? Gennem jøderne. Og ifølge jødiske kilder er det netop meningen med udvælgelsen: at gøre Gud kendt for verden. Som Rabbi Louis Jacobs har skrevet:” Vi diskuterer ikke et dogme, der ikke kan verificeres, men anerkendelsen af et nøgternt historisk faktum. Verden skylder Israel ideen om den ene, retfærdighedens og hellighedens Gud. Dette er måden hvorpå Gud blev kendt af menneskeheden.”

Tror jødedommen at udvælgelsen udstyrer jøder med særlige rettigheder sådan som racistiske ideologier udstyrer de der er født ind i den rette race? Overhovedet ikke. Det kendteste vers i Biblen omkring emnet udvælgelse udtrykker det absolut modsatte: “ Kun eder kendes jeg ved blandt alle Jordens Slægter ; derfor vil jeg på eder hjemløse al eders Brøde” (Amos 3:2). Udvalgelsen er så fri for enhver ide om race at jøder tror at Messias selv vil nedstamme fra Ruth, en ikke-jødisk kvinde der konverterede til jødedommen.

Hvorfor blev jøderne udvalgte? Fordi de var efterkommere efter Abraham. Og hvorfor blev Abraham og hans efterkommere givet den opgave at gøre Gud kendt for verden? Torah'en fortæller os det intetsteds. Hvad Gud imidlertid siger i Deuteronomium (7:7), er at “det er ikke fordi I er flere end andre folk, at Herren er blevet tiltrukket af jer og har udvalgt jer, for I hører til de mindste af alle folk,” På grund af jødernes lille antal ville enhver succes de havde

med at gøre Gud kendt for verden formodentlig afspejle det kraftfulde i ideen om Gud. Havde jøderne været en stor nation med en magtfuld hær, ville deres evne til at gøre Gud kendt for verden være blevet tillagt deres magtfuldhed og ikke det sande i deres ideer.

Ikke-muslimere, der levede i den arabiske verden var, trods alt, næppe synderlig imponeret over de mange der bragtes ind i islam ved sværdet.

Ideen om Det Udvalgte Folk er så kraftfuld at andre grupper har overtaget den. Både katolikker og protestanter tror at Gud udvalgte jøderne, men at en Ny Pagt blev indgået med kristendommen for 2000 år siden. Gennem det meste af kristendommens historie, - og blandt evangeliske kristne frem til vore dage, har den kristne udvælgelse betydet, at kun kristne kommer i Himlen, hvorimod de ikke-udvalgte anbringes i et limbo* eller bliver fordømte.

På samme måde afviste Muhammed ikke at Abraham var udvalgt. Han påstod simpelthen at Abraham var muslim og han sporede Islams afstamning fra den jødiske patriark.

Nationer, såvel som religioner, ser dem selv som specielle. Da jeg besøgte Kina lærte jeg at det kinesiske ord for Kina betyder “ universets centrum”. Det 19. og 20. århundredes amerikanere troede på at det var deres ‘åbenbarede skæbne’ at skulle herske over det nord-amerikanske kontinent.

Ikke desto mindre taler jøder sjældent om udvælgelsen, - måske af frygt for at fremstå som selvretfærdige eller for at fremprovokere antisemitisme - og Maimonides valgte ikke at medtage udvælgelsen som et af den jødiske tros 13 principper.

Uddrag fra Joseph Telushkin: Jewish Literacy.

** limbo: Sted mellem Himmel og Helvede hvor ‘retfærdige’ fra før Kristus samt udøbte børn måtte opholde sig en tid.*